

УДК 17.022.1:008

І.А. Зязюн
м.Київ, Україна

АКСІОЛОГІЧНІ ОРІЄНТИРИ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті звертається увага на специфіку аксіологічної складової філософської науки, що є своєрідним виміром культури і культурного поступу людини. Цінність постає екзистенціальним опочуттєвленим буттям, що виникає не лише на основі знань й інформації, але і власного життєвого досвіду особистості.

Artykuł zwraca uwagę na specyfikę aksjologicznego składnika nauki filozoficznej, który jest swoistym wymiarem kultury i rozwoju kulturowego człowieka. Wartość przeistacza się w emocjonalną percepcję bytu, co wynika nie tyle z podstaw wiedzy i informacji, ale i z własnego doświadczenia życiowego osobowości.

The paper deals with the specific character of the axiological component of a philosophical science, which is an original dimension of the culture and person's culture progress. The value is an existential sensory being arising not only on the basis of knowledge and formation but person's own life experience.

Світ, в якому ми живемо, перебуває у поступі не лише завдяки безсвідомим силам, але також, - і більшою мірою, - людським цінностям... і що боротьба за врятування планети стає, в кінцевому рахунку, боротьбою за цінності більш високого порядку.

Р.У.Перрі

Першовідкривачами аксіологічної науки в Європі були древні греки (від грецьк. *axia* - цінність і *logos* - вчення) - філософська дисципліна, що досліджує категорію «цінність», характеристики, структури та ієрархії ціннісного світу, способи його пізнання і його онтологічний статус, а також природу і специфіку ціннісних суджень. У філософію термін «аксіологія» введений філософом П.Лапі в 1902 р., а в 1904 р. використовувався вже в якості означення одного з розділів філософії Е. фон Гартманом. У витоків аксіології, як складової філософської науки, бачимо видатних представників європейської гуманітарної сфери, серед них І.Кант, Г.Лотце, Ф.Брентано, Ф.Ніцше, М.Шелер, Г.Мюстерберг, В.Віндельбанд, Ф.Шіллер, Оіммель, Дж.Дьюї, Р.Перрі і багато інших.

ЄГА.Зязюн, 2009

Р. Перрі вперше обґрунтував необхідність універсальних цінностей для забезпечення цілісного благополучного існування людини в світі і світу в людині та в об'єктивній його іпостасі. Більш того, він доказав вченому світові положення про те, що лише ціннісний підхід, лише створення нових естетико-етико-моральних цінностей здатний звести всі наукові знання до єдиної "теорії всього".

Цінності в історії людського роду, як своєрідні духовні опори, допомагають людині вистояти перед неминучими важкими життєвими обставинами. Цінності впорядковують дійсність людського буття, вносять в неї осмислені оціночні моменти. Вони співвідносяться з людськими ідеалами, бажаннями, нормативами. Цінності зумовлюють життєві смисли людини. Цінності стають реальними орієнтирами людської поведінки і формують життєво-практичні установки людей. Вони визначають зміст внутрішнього світу людини.

Роль цінностей у будові і функціонуванні культури безсумнівна. Культуру, як соціальний феномен, науковці часто-густо визначають через ціннісні орієнтації. У сучасних філософських розвідках культура, як правило, актуалізується через її аксиологічну природу.

У чому ж полягає специфіка цінності як компонента культури? Вочевидь у тому, що цінність виражає людський вимір культури, втілює в собі відношення до форм людського буття, людського існування. Вона як би об'єднує всю духовну різноманітність із розумом, почуттями і волею людини. У такий спосіб до цінності можна підійти не лише через "усвідомлення", але й життєве, екзистенціонально опочуттєвлене буття. Вона характеризує людський вимір суспільної свідомості, оскільки пропущена через особистість, її внутрішній світ. Якщо ідея - це осягнення окремих сторін буття, індивідуального і суспільного життя, то цінність - особистісно фарблене відношення до світу, що виникає не лише на основі знання й інформації, але й власного життєвого досвіду людини.

Основні властивості цінностей і ціннісних відношень можна узагальнити за такими параметрами:

- висхідна особливість ціннісних відношень полягає в тому, що вони включають у себе бажане, пов'язане з добровільним, вільним вибором, душевним устремлінням;
- цінності не роз'єднують, не відчужують людину від інших людей, від природи і від самої себе, а навпаки, об'єднують, збирають

людей у спільноти будь-якого рівня: сім'ю, колектив, народність, націю, державу, суспільство в цілому, включаючи "в цю єдність людяності увесь світ" (П.А.Флоренський);

- ціннісні відношення є для людей не зовнішніми і примусовими чинниками, а внутрішніми, не присилуваними, невимушеними;
- справжніми людськими цінностями, зокрема, совістю, любов'ю, мужністю, неможливо заволодіти з допомогою сили, брехні чи капіталу, відібрати їх так, як владу чи багатство.

У висхідному цілепокладанні будь-які цінності пов'язані зі значущістю, корисливістю, корисністю. Цінністю стає лише позитивна значущість, а об'єкт, носій цінності, може бути взагалі безкорисливим (простий камінець як талісман). Однак до значущості, навіть позитивної, цінність не зводиться. Ціннісне відношення включає в себе й повинне Янорму відношень, поведінку) і бажане (ідеал). Добро, наприклад, - цінність не тому, що воно корисне, хоч і значуще в цьому плані. І вимога виявляти доброту (моральна норма), навіть за її виконання, не означає повної реалізації добра як цінності. "Добро є повинним, але стати добром може лише у випадку, коли воно нам бажане" (Вол. Соловйов), коли наявне позитивне естетичне переживання добра як ідеалу, як моєї мети, мого власного прагнення до добра.

Ціннісне відношення, по суті, і є естетичним переживанням втілення, реалізації, самоствердження людьми їхніх власних життєвих ідеалів. Воно же може бути зовнішнім, примусовим. Його неможливо нав'язати силою («неможливо примусити кохати, бути щасливим»). Ним не можна заволодіти, як владою чи багатством. Наявність чи відсутність цінностей та їх необхідність неможливо доказати логічно. Для того, хто вірить і кохає є Бог і Кохання, а хто не вірував і не кохав, для тих ні Бога, ні Кохання не існує. І будь-яка наука безсила тут щось зарадити.

Російський дослідник проблем аксіології В.П.Большаков, аналізуючи базові життєві потреби і цінності, виокремлює три рівні культури на основі к домінування (у людини, групи, соціуму). Під рівнем культури він розуміє показник її реального стану, граничних можливостей його реалізації в життєвих ситуаціях.

Низький рівень (безпосередньо межує з безкультур'ям). Цей рівень первинний. Він виник, коли індивід почав відчувати себе людиною, переходячи від стану біологічного до стану соціального, і першою з

усвідомлених потреб була вітальна (від лат.упа - життя), потреба у власному житті, прагнення жити і вижити. Людина в будь-яку епоху і будь-якого віку може залишатися на цьому рівні культури. Тоді всі елементи реальної дійсності і культури існують у відношенні до вітальних потреб, як забезпечення їх задоволення.

Рівень соціалізованої культури. В його основі - домінування інтересу до самого життя, до якоїсь із його складових, потреба в самореалізації. Людина на цьому рівні культури самостверджується через реалізацію своїх потреб і можливостей при захопленні певною справою, спеціальністю, професійною майстерністю, або навіть хобі. У такий спосіб задовольняється потреба жити за рахунок життя своїх здібностей. Для суб'єктів такого рівня культури інша людина (суб'єкт) цікава й цінна як об'єкт професійного устремління і лише в зв'язку з нею. У цьому відношенні популярною є теза І.Канта: «Вчені думають, що все існує заради них. Дворяни думають подібно».

Звичайно, в житті все набагато складніше, зокрема й у виявах рівня культури. Безсумнівно, що існують проміжні рівні між першим і другим, другим і третім.

Рівень повноцінної культури. Домінантною базовою потребою цього рівня є потреба в іншій людині, захоплення життям іншої людини, особливо у знаходженні своєї «половинки». Справжнє кохання, коли з'являється потреба приносити радість іншій людині - це вихід на інший рівень культури. Подібне відношення (близьке до такого) може виявлятися і через дружбу, професію, через хобі і через що завгодно. У моралі, наприклад, ця спрямованість на іншого навіть у самооцінках, це - загострена совість, це - тактовність, делікатність, терпимість, толерантність. На вищому рівні характерна спрямованість на культурне самозбагачення, жвавий інтерес до різноманітних явищ культури, не обмежуваний професійною однобокістю. Третього рівня культури досягає обмежена кількість особистостей. Вони стають культурною елітою суспільства.

Звичайно ж, кожна людина в якихось відношеннях знаходиться на одному рівні культури, в якихось - на іншому. Але домінує в особистості, тобто є сутніснозначущим якийсь один із рівнів. У будь-якому суспільстві культура притаманна всім трьом рівням. Найлегшою і найдоступнішою є буденна культура на вітальному рівні. На рівні спеціалізованому жити людині набагато складніше, хоч і набагато цікавіше. Третій рівень для

у більшості людей досяжний лише в часткових моментах життя. Для окремих особистостей він є органічним, але жити таким людям у нашому, завжди недосконалому світі часто-густо дуже важко.

Опанування цінностей культури (і попередніх епох і періодів, і нових, народжуваних) людьми різних рівнів культури - це окрема і складна проблема, і практична, і теоретична. Адже навіть розуміння того, що є цінністю, а що - псевдо цінністю, дається зовсім непросто. Немає однозначності і в різних трактовках того, що таке цінність взагалі і в частковостях. І в той же час важко критикувати положення, що саме цінності є «основою і фундаментом всякої культури».

Якщо перекласти основні ціннісні відношення і характеристики на рівні культури, то очевидним стає наступне:

1. На нижчому вітальному рівні цінності життя і культури сприймаються і існують як значущості. Вчинки, дії, вибір поведінки людини визначаються тим, що є значущим, корисним, розумним для неї. Моральні норми, правила поведінки, існуючі в суспільстві, можуть існувати як зовнішні чинники, яких можна дотримуватися, тому що вони корисні в життєвих ситуаціях.

2. На другому рівні, рівні спеціалізованої культури, цінності можуть реалізовуватися, здавалося б, у всьому їхньому багатстві. Соціальні норми поведінки, відношень на цьому рівні можуть бути опановані, пережиті внутрішньо і домінувати над корисливістю. Тому у поведінці спрацьовує принцип: поступай як потрібно, як належно, а не як вигідно і зручно. Більш того, до норми на цьому рівні може додаватися і бажане, коли людина живе і діє, вибираючи цінності згідно з ідеалами, що зумовлюються сферою її духовних інтересів (наука, мистецтво, релігія і т.ін.). Обмеженість другого рівня культури виявляється, однак, в тому, що ці внутрішні норми належного, ці ідеали, утверджені інколи навіть ціною власного життя духовні цінності, можуть бути самодостатніми, вищими по відношенню до цінностей іншої людини, інших людей, етносів і культур,

3. На третьому рівні, рівні повноцінної культури, вища цінність - інша людина. На цьому рівні, рівні повноцінної культури розумність відношень і поведінки, всі норми взаємовідношень і вчинків, всі наміри й ідеали, - все це виражає людяність відношень до світу, устремління до цілісного олюднення буття. На цьому рівні над матеріальністю світу, над природою, над соціумом, над практичністю буття торжествує дух.

Культура в її соціологічному зрізі й може розумітися як проникнення духу в соціум і природу, як їх естетичне опочуттєвлення, як рівень одухотворення соціальних і природних відношень. Вона є мірою олюдненості, гуманності цих відношень. У кожній конкретній культурі, навіть у кожній життєвій ситуації, відношення ці відтворюються оригінально чи навіть творяться заново. У цьому їх унікальність, неповторність. Але в будь-якому випадку добро залишається добром, віра вірою, кохання коханням, і тому вони універсальні, всезагальні, і не випадково вважаються загальнолюдськими цінностями, реалізуючись по-різному в різні періоди, в різних сферах буття.

Серед цінностей людського буття і культури при всій їхній різноманітності найчастіше виокремлюються лише декілька і серед них найосновніші, можна сказати - центральні: Віра (Бог), Совість, Добро, Краса, Істина, Творчість, Свобода. Причому, в духовному житті людей, справді, достатньо чітко окреслюються вияви релігійної, моральної, художньої, пізнавальної складових, що як правило базуються на естетичній почуттєвості. У цілісній культурі виявляються начебто її різні сторони, грані. В окремі історичні періоди (або в окремих груп населення) може домінувати щось одне. У Середньовічній Європі на вершині ієрархії цінностей був Бог, в якому втілювалися (і з яким співвідносилися) й Добро, й Краса, й Істина. Необхідно відзначити, що релігія, як сфера культури, володіє найпотужнішим аксіологічним потенціалом. Як форма свідомості, релігія ціннісно офарблена й покликана відповісти на смислові життєві питання. Саме тому раціональне спростування релігії вимагає формування такої системи цінностей, яка б відповідала об'єктивним психологічним і моральним запитам людини. Тому релігія впродовж двох тисячоліть утримує центральне місце в структурі суспільної свідомості. Попри найвеличніших успіхів науки в технократичних суспільствах Заходу, навіть супроти їм, релігія продовжує вважатися західними ідеологами єдиною силою, здатною згуртувати суспільство і дати спокій збентеженим людським душам. Спроба радянської ідеології побудувати соціалістичне і комуністичне суспільство на атеїстичній основі зазнала нищівного краху. Передусім тому, що проігнорувала вагому думку основного теоретика комунізму К.Маркса про те, що позбавити людину віри можливо за однієї умови, коли людину знищити фізично.

У будь-якому випадку, реальне буття культури і її цінностей по-різному висвітлюється і оцінюється, зважаючи на те, про яку її грань і в якому контексті йдеться.

Оскільки культура є практичною реалізацією загальнолюдських і духовних цінностей в людських практичних процесах і відношеннях, то нерозвиненість ціннісного аспекту свідомості є однією з основних ознак кризи і культури, і людської духовності, і самого суспільства.

Важливо звернути увагу на одну важливу обставину в цьому відношенні на теренах України. В українському суспільстві переважають не лише недорозвинені аксіологічні аспекти свідомості, але й те, що ця свідомість гугтєво інша за змістом, ніж на Заході. Так виникає наріжна проблема створення передумов підготовки в системі освіти нових спеціалістів для формування нової, **тобто** своєї, історично власної, не нав'язаної нам і не взятої ні в кого напрокат шшгїсної свідомості. Допоки що наш спеціаліст, як правдиво відзначається в «еленних культурологічних, соціологічних, соціально-психологічних оюслідженнях наївною душею, зашорено-їдеологізованим (у будь-якому **шаріаті**) поглядом на світ, європоцентристською традицією в теоретичному **шшшголі**. Саме тому перед вітчизняною аксіологією постають чергові завдання **нового** філософсько-методологічного синтезу.

Ситуація у сучасній аксіології така, що відійшовши від частковостей, можна виокремити три основні підходи до визначення специфіки авсхідних аксіологічних категорій:

- першим і найбільш розповсюдженим варіантом є розуміння цінності як значущості предметів і явищ дійсності для людини, їх здатності задовольнити її матеріальні і духовні потреби. При цьому цінність як значущість є моментом взаємодії суб'єкта й об'єкта. Основний недолік цієї концепції полягає у зведенні цінності до засобу задоволення потреб, тобто по суті справи, до корисності як позитивної значущості. При цьому стає практично не розмежованою і сама цінність, і її об'єкт-носій, що призводить до ототожнення цінності з природним чи соціальним об'єктом;
- представники другого варіанту відносять до цінностей лише вищі суспільні ідеали. З цієї точки зору цінності є вже не засобом, а метою, не сущим, а повинним, і не випадково ця концепція стала найбільш популярною в етиці. Із людськими потребами цінності-ідеали пов'язані лише генетично, але, як і в першому підході, мають суб'єкт-об'єктивну основу;
- водночас із першими двома підходами складається третій, що безпосередньо об'єднує висхідні основи перших двох. У ньому

цінність визначається як значущість й ідеал одночасно. Цю концепцію в СРСР вчені розвивали в межах суб'єкт-об'єктних відносин, зокрема, В.П.Тугарінов, О.Г.Дробницький. Таке обмеження не випадкове, оскільки всі три концепції розглядають специфіку цінностей з позиції марксизму саме як економічного матеріалізму, чи основної марксистської тези «людина - сукупність суспільних відносин» що відразу зумовлювало цілий ряд ускладнень.

По-перше, суб'єкт-об'єктні відношення повністю відповідають розумінню цінності лише як значущості об'єкта для суб'єкта, тоді як у другому і третьому варіантах в поняття цінності включаються норми (повинне), цілі й ідеали. У межах відношення суб'єкта до об'єкта вони вже не пояснювані, тим більше, що самі є критеріями подібних відносин.

По-друге, як уже відзначалося, зведення цінності до значущості призводить до неможливості розрізнення цінності та її матеріального носія, а зведення її до ідеалу веде, навпаки, до відриву цінності від її матеріальної основи.

По-третє, оцінка у всіх трьох концепціях представлена суб'єктно-об'єктним відношенням і способом представлення цінності чи висловлюванням про неї. Це зумовлює фактичну невизначеність специфіки цінності й оцінки як висхідних аксіологічних категорій.

Є всі підстави для висновку про те, що специфіка цінностей, їх вияв і функціонування у суспільстві визначаються не суб'єктно-об'єктними, а передусім і саме міжсуб'єктними відношеннями, і в них же, в свою чергу, реалізуються. Відношення ж суб'єкта до об'єкта з огляду його значущості визначає специфіку оцінки, а не цінності. Це дозволяє чітко розмежовувати поняття оцінки як суб'єктно-об'єктних відношень від цінності, що фіксує найбільш загальні типи відношень між суб'єктами будь-якого рівня (від особистості до суспільства), що виконують зворотну нормативно-регулювальну роль у суспільстві. Йдеться не лише про відношення між особистістю і суспільством, що найбільше згадується в наукових розвідках, а про всі можливі варіанти міжлюдських відносин.

Аксіологія уможливує логічний доказ важливої соціальної, і особливо, педагогічної закономірності, що найбільш гостро за ціннісною ознакою виявляється в освітній системі: розрив ціннісних міжсуб'єктивних відношень є джерелом і основою відчуження людини від інших людей, від самої себе, від суспільства і природи. Якщо педагог не вбачає в своєму

учневі ексклюзивної цінності, не підтверджує це своїми почуттєвими станами, що відображують поняття повага, любов, добро, свобода, краса, совість і т.ін., учень може втратити свою необхідність для вчителя, для школи, для батька-матері, для суспільства, для Батьківщини. Лише природні цінності, зокрема й названі для прикладу, уособлюють в собі благополуччя. Штучні цінності приносять людині горе, зло, хвороби. Тут доречно висловлювання російського вченого Н.О. Лосського: «Усе споконвічне створене Богом, є добро; зло є вторинною надбудовою над добром, воно створене нами самими». Завдання людини в уявленнях вчених-космістів (зокрема й В.І.Вернадського), виступати в ролі творця і поєднувати штучне з природним; зробити розумну людську думку -фактором еволюції космосу», перетворити думку в «реальну дію і пізнання як життєвий, а не лише логічний процес».

Ставиться питання: яким чином відрізнити природні цінності від •лучних? Адже, як відомо, культурних приписів відносно того, в ім'я чого : жк слід жити, нам явлено у великій кількості, що характеризує реальний плюралізм сучасної культури. В той же час можна виокремити два реальних напрями вирішення цього глобального завдання: по-перше, повинна спрацювати творча активність з боку фахівців аксіології з розробки принципово нової системи філософських основ, яка б уможливила універсальний розгляд і якісну оцінку існуючих цінностей; по-друге, кожна свідомо людина, на основі власної глибинної внутрішньої реакції, використовуючи свою «інтуїцію совісті» (О.О.Ухтомський), здатна відрізнити природний характер сповідуваних нею цінностей від штучних.

«Людиною не можна бути, нею потрібно весь час ставати» - ця •дома теза Ухтомського передбачає постійну, впродовж життя, «динаміку досягнень», підтримувану апаратом прагнень, устремлінь, ветересів, потреб, моральних визначень і результатів. Над цими складовими височіє совість. «Совість є вищим і далекогляднішим із органів рецепції на відстані. З іншого боку, вона є суб'єктивним виблиском об'єктивного закону Добра і Зла (помсти)», а також «найбільш глибоким глядачем майбутнього».

У сучасних джерелах поняття «цінність» вживається в різних «иченнях. Найбільш розповсюдженим з них надається розширене тлумачення цінності, при якому важко виявити специфіку і зміст поняття, її допомогою понятійно-термінологічного аналізу можна виокремити

чотири специфічні підходи до визначення цінності. Усім їм притаманний високий рівень суперечливості.

1. Цінність ототожнюється з новою ідеєю, що виступає в якості індивідуального чи соціального орієнтиру.

Справді, цінність фіксується і означається завдяки певним життєвим уявленням. Її зміст розкривається з допомогою конкретного комплексу ідей. Однак цінність категорично не можна ототожнювати з ідеєю, бо між ними - суттєве принципове розмежування.

Ідеї можуть бути істинними чи не істинними, науковими чи релігійними, філософськими чи містичними. Вони характеризуються через той тип мислення, що надає їм цілеспрямованого імпульсу. Основний критерій у даному випадку - рівень істинності тієї чи іншої ідеї.

Що ж стосується цінностей, то вони також орієнтують людську діяльність у певному напрямкові, однак не завжди з результатом пізнання. Наприклад, науковою є теза: всі люди смертні. Але це не означає, що кожна людина в цьому вбачає позитив, а тим більше - безумовне благо. Навпаки, сфера ціннісної поведінки людини, як правило, заперечує приведені судження, а отже скінченність свого існування. Більш того, традиції деяких культур заперечують смертність людини.

Людина сама визначає, що для неї є святістю, і яким святиням вона віддає перевагу. Однак чимало духовних явищ для людей є тотожними, однаковими. Загальноприйняте слово, яким вони означалися, стало слово «цінності». Під цінністю розуміється святість для конкретної людини, що для мене є особистісним, ексклюзивним...

Особистість не завжди виправдовує своє життя науковістю. Для неї характерне входження в теплий і затишний світ мрії, знехтувавши загальнозначущими реальностями. Часто-густо люди відчують себе безсмертними. Людина черпає життєву енергію в тому, що по суті протистоїть холодному науковому розрахунку. Отже цінність - дещо інше, ніж одухотворена істина.

2. Цінність сприймається як розповсюджений суб'єктивний образ чи уявлення, що має людський вимір. Щоправда, невинуватим є ототожнення цінності із суб'єктивним образом, що виникає в противагу аналітичному, всезагальному судженню. Зрозуміло, спектр цінностей в будь-якій культурі достатньо широкий, але не безмежний. Людина воліє вибирати ті чи інші орієнтації, але це відбувається не в результаті

абсолютного свавілля. Інакше кажучи, цінності зумовлені культурним контекстом і утримують у собі деяку нормативність. Факти, явища, події, що відбуваються в природі, суспільстві, житті індивіда усвідомлюються не лише засобами логічної системи знання, але й через призму відношення людини до світу, її гуманістичних чи антигуманістичних уявлень, моральних і естетичних норм. Хоч цінності більш суб'єктивні, а наукові істини об'єктивні, вони далеко не завжди протистоять одна одній. Важко доказати, що добро - це благо. Однак, з іншого боку, прихильність до добра - глибинна людська потреба, а не лише мій індивідуальний вибір. Пізнання й оцінка не одне й те ж, але це не означає, що вони фатально роз'єднані.

3. Цінність є синонімом культурно-історичних стандартів. Люди остійно співставляють виміри своїх дій з усіма загально визнаними нормами. В історії стикаються різні ідеали, абсолютні віри, переконання й актині. В кожній культурі виявляється її ціннісна природа, тобто наявність у ній стійких ціннісних орієнтацій. Зокрема, технократичні підходи до відомості пропонують людям обирати соціоінженерні рецепти. Суспільство у цьому плані уявляється грандіозною машиною, в якій владжені всі людські зв'язки. Однак люди свої вчинки не завжди млтгорядковують цим імперативам. Технократи з тугою констатують: «Людина - не керована!» Тому значна кількість причетних до науки себистостей відмовляються розглядати науку як єдиний і всемогутній осіб вирішення будь-яких людських проблем. Вони навіть заперечують аяку як спосіб досягнення гармонії на шляхах раціонально спроектованого світопорядку.

Цінності більш рухливі, ніж культурно-історичні стандарти. У межах вошка культури може відбуватися зміна ціннісних орієнтацій. Американський «ультуролог Даніель Белл у праці «Культурні суперечності капіталізму» пазує, що впродовж розвитку капіталістичної формації радикально онювалися ціннісні орієнтації людей: від протестантської етики до модернізму, тобто сукупності нових життєво-практичних установок.

4. Цінності асоціюються з типом «достойної поведінки», із конкретним штевим стилем. І це тлумачення підлягає спростуванню. Цінності не завжди знаходять пряму підтримку в соціальній практиці і часто-густо не ягать в ній прямого відображення. Інакше кажучи, існують і умоглядні скали. Ті чи інші орієнтації можуть не підкріплюватися реальними вчинками

і, отже, не одержувати реалізації в життєвому стилі. Скажімо, індивід сприймає добро як беззастережну цінність, однак реальних добрих вчинків не здійснює.

Різноманітність трактовок центрального для аксіології поняття «цінність» зумовлена розмежуваннями у вирішенні проблеми співвідношення онтологічно-гносеологічно-соціологічного, об'єктивно-суб'єктивного, матеріально-індивідуального, індивідуально-суспільного. Тому характеристика ціннісної системи зумовлює різноманітність аксіологічних інтерпретацій світу культури, тлумачень структури, становища і ролі цінностей в соціокультурному просторі.

Базовою для аксіології є проблема обґрунтування можливості існування цінностей у структурі буття в цілому і їх зв'язку із предметною реальністю. З цієї точки зору цінність якби концентрує всю духовну різноманітність навколо розуму, почуттів і волі. Вона характеризує людський вимір свідомості, оскільки пронизує внутрішній світ особистості. Якщо ідея, до прикладу, - це прорив до досягнення окремих сторін буття, індивідуального і суспільного життя, то цінність - це скоріше особистісно забарвлене ставлення до дійсності, що виникає не лише на основі знання й інформації, але й власного життєвого досвіду людини.

Людина порівнює свою поведінку з нормою, ідеалом, метою, що виступають в якості зразка, еталона. Понятійне та діяльнісне виявлення «добра» і «зла», «прекрасного» і «потворного», «праведного» чи «неправедного» можна назвати цінностями. У свою чергу, пов'язані із ними погляди, переконання людей - ціннісними ідеями, що можуть бути прийнятними чи неприйнятними, оптимістичними чи песимістичними, активно-творчими чи пасивно-споглядальними. У цьому значенні ті орієнтації, які зумовлюють людську поведінку, називають ціннісними.